DOI: https://doi.org/10.36719/0857/01/125-130

Xəyalə Abbaslı-Əsgərli
Azərbaycan Respublikasının Ailə,Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi
https://orcid.org/0009-0001-9836-0789
xayalaasgerli971@gmail.com

Təqsirin formaları və cinayət məsuliyyətinə təsiri

Xülasə

Məqalədə təqsirin formaları və onların cinayət məsuliyyətinə təsiri elmi-nəzəri və praktik baxımdan təhlil edilmişdir. Təqsir cinayət hüququnun əsas subyektiv elementi kimi cinayət məsuliyyətinin yaranmasının zəruri şərti olmaqla, cinayətin hüquqi tövsifi, cəzanın fərdiləşdirilməsi və ədalətli hüquqi qərarların qəbul edilməsində mühüm rol oynayır. Tədqiqatda Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin müddəaları əsasında təqsirin əsas formaları olan qəsd və ehtiyatsızlıq, eləcə də pozitiv və neqativ məsuliyyət anlayışları araşdırılmışdır.

Məqalədə birbaşa və dolayı qəsd, ehtiyatsızlığın növləri və qarışıq təqsir halları müqayisəli şəkildə təhlil edilmiş, bu formaların cinayət məsuliyyətinin həcminə və hüquqi nəticələrinə təsiri əsaslandırılmışdır. Eyni zamanda, yerli və xarici hüquqşünas alimlərin elmi yanaşmalarına istinad edilməklə, təqsir institutunun cinayət hüququnun ədalətlilik, qanunilik və humanizm prinsipləri ilə əlaqəsi göstərilmişdir. Aparılmış tədqiqat nəticəsində təqsirin formalarının düzgün müəyyən edilməsinin hüquq-mühafizə və məhkəmə təcrübəsində cinayət məsuliyyətinin ədalətli və səmərəli tətbiqi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıdığı qənaətinə gəlinmişdir.

Açar sözlər. *Təqsir, təqsirin formaları, qəsd, ehtiyatsızlıq, cinayət məsuliyyəti, cinayət hüququ, subyektiv tərəf, pozitiv və neqativ məsuliyyət, cəzanın fərdiləşdirilməsi, hüquqi qiymətləndirmə.*

Forms of Guilt and Impact on Criminal Liability

Abstract

The article analyzes the forms of guilt and their impact on criminal liability from a scientific-theoretical and practical point of view. Guilt, as the main subjective element of criminal law, is a necessary condition for the emergence of criminal liability, and plays an important role in the legal definition of a crime, individualization of punishment and adoption of fair legal decisions. The study examines the main forms of guilt, intent and negligence, as well as the concepts of positive and negative liability, based on the provisions of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan.

The article analyzes direct and indirect intent, types of negligence and mixed guilt in a comparative manner, and substantiates the impact of these forms on the scope of criminal liability and legal consequences. At the same time, referring to the scientific approaches of local and foreign legal scholars, the relationship of the guilt institute with the principles of justice, legality and humanism of criminal law is shown. As a result of the research, it was concluded that the correct determination of the forms of guilt is of great importance in terms of the fair and effective application of criminal liability in law enforcement and judicial practice.

Keywords: *guilt, forms of guilt, intent, negligence, criminal liability, criminal law, subjective side, positive and negative liability, individualization of punishment, legal assessment.*

Формы вины и их влияние на уголовную ответственность

Резюме

В статье анализируются формы вины и их влияние на уголовную ответственность с научно-теоретической и практической точек зрения. Вина, как основной субъективный элемент уголовного права, является необходимым условием возникновения уголовной ответственности и играет важную роль в правовом определении преступления, индивидуализации наказания и принятии справедливых правовых решений. В исследовании рассматриваются основные формы вины, умысла и небрежности, а также понятия позитивной и негативной ответственности на основе положений Уголовного кодекса Азербайджанской Республики.

В статье проводится сравнительный анализ прямого и косвенного умысла, видов небрежности и смешанной вины, а также обосновывается влияние этих форм на объем уголовной ответственности и правовые последствия. При этом, со ссылкой на научные подходы отечественных и зарубежных правоведов, показана связь института вины с принципами справедливости, законности и гуманизма уголовного права. В результате исследования был сделан вывод о том, что правильное определение форм вины имеет большое значение с точки зрения справедливого и эффективного применения уголовной ответственности в правоохранительной и судебной практике.

Ключевые слова: *вина, формы вины, умысел, небрежность, уголовная ответственность, уголовное право, субъективная сторона, позитивная и негативная ответственность, индивидуализация наказания, правовая оценка.*

Giriş

Təqsir cinayət hüququnun əsas kateqoriyalarından biri olmaqla, cinayət məsuliyyətinin yaranmasının zəruri şərtidir və cinayət hüquq münasibətlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Cinayət məsuliyyətinin tətbiqi zamanı təqsirin mövcudluğu, onun forması və dərəcəsi hüquqi qiymətləndirmənin əsasını təşkil edir. Təqsirin formalarının düzgün müəyyən edilməsi cinayətin tövsifi, cəzanın fərdiləşdirilməsi və ədalətli hüquqi qərarların qəbul edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan, təqsir anlayışı, formaları və onların cinayət məsuliyyətinə təsiri həm elmi-nəzəri, həm də praktik baxımdan aktual tədqiqat mövzusudur.

Məqalənin məqsədi. Məqalənin əsas məqsədi təqsirin formalarını (qəsd və ehtiyatsızlıq), onların hüquqi məzmununu və cinayət məsuliyyətinə təsirini Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi və elmi yanaşmalar əsasında təhlil etməkdir.

Məqalənin tədqiqat metodları. Məqalədə sistemli analiz, normativ-hüquqi təhlil və müqayisəli hüquqi metodlardan istifadə edilmişdir. Tədqiqat zamanı Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin müvafiq müddəaları, eləcə də yerli və xarici hüquqşünas alimlərin elmi mövqeləri təhlil edilmişdir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi təqsirin formalarının cinayət məsuliyyətinin yaranması və reallaşdırılmasına təsirinin kompleks şəkildə araşdırılmasından ibarətdir. Tədqiqatda təqsir yalnız subyektiv əlamət kimi deyil, eyni zamanda cinayətin tövsifinə, cəzanın seçilməsinə və cinayət məsuliyyətinin fərdiləşdirilməsinə təsir göstərən əsas hüquqi meyar kimi qiymətləndirilmişdir.

Məqalədə birbaşa və dolayı qəsd, habelə ehtiyatsızlığın formaları arasında hüquqi fərqlər müqayisəli şəkildə təhlil edilmiş, bu fərqlərin cinayət məsuliyyətinin həcminə və hüquqi nəticələrinə təsiri əsaslandırılmışdır.

Məqalənin elmi və praktiki əhəmiyyəti. Məqalənin elmi əhəmiyyəti təqsir institutunun cinayət hüququ nəzəriyyəsindəki yerinin və rolunun sistemləşdirilmiş şəkildə təqdim edilməsində ifadə olunur. Aparılmış təhlil təqsirin formaları ilə cinayət məsuliyyəti arasındakı qarşılıqlı əlaqənin daha

dərindən dərk olunmasına imkan yaradır və cinayət hüququnun ümumi hissəsinin nəzəri bazasını zənginləşdirir.

Məqalənin praktiki əhəmiyyəti hüquq-mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin fəaliyyətində təqsirin düzgün müəyyən edilməsinə, cinayətin tövsifində və cəzanın fərdiləşdirilməsində səhvlərin qarşısının alınmasına töhfə verməsidir. Eyni zamanda, tədqiqatın nəticələri hüquq fakültələrinin tələbələri, magistrantlar və hüquqşünas-praktiklər üçün metodik vəsait kimi istifadə oluna bilər.

Əsas hissə

Tədqiqatçı F.Y.Səmədərov qeyd edir ki, "*Heç bir hadisə təsadüfən yaranmır; onun meydana gəlməsi tarixilik, inkişaf və davamlılıq prinsipləri çərçivəsində baş verir. Elmi idrakın tarixilik prinsipinə əsasən, cəzanın mahiyyətinin düzgün anlaşılması birbaşa onun tarixi köklərinin araşdırılmasından asılıdır. Cəzanın yaranması barədə tarixi, etnoqrafik və digər yazılı mənbələrdə konkret məlumatlara rast gəlinməsə də, yeni tarixi şərait, sinifli cəmiyyətin formalaşması və qədim dövrün hüquq abidələri göstərir ki, antik dövrdə belə cəza həm sosial bərabərsizliyin qarşısının alınması, həm də əmlak fərqliliklərinin tənzimlənməsi vasitəsi kimi tətbiq olunub*" [6].

Tədqiqatçı H.Qurbanov qeyd edir ki, "*Tarixi materiallar göstərir ki, cinayət hüququnun əsas müddəalarının inkişafı zamanı, əməlin cinayət hesab edilməməsinə gətirib çıxaran hallar eyni zamanda və məcmu şəkildə formalaşmışdır. Bu hallardan bəziləri cinayət hüququ normalarının ilkin mərhələlərində yaranmışdır (məsələn, zəruri müdafiə), bir qədər sonra isə son zərurət prinsipi meydana çıxmış, digər halları isə (məsələn, əsaslı sərəncamın icrası) daha sonrakı dövrlərə aid edilir. Ümumilikdə, diqqət çəkən əsas məqam ondan ibarətdir ki, əməlin cinayət hesab edilməməsini təmin edən hər bir norma hüquqauyğun və sosial cəhətdən faydalı davranış modelini ehtiva edir. Buna görə də, bu hallar sivil cəmiyyətdə hüquqi şüurun və cinayət hüququ yaradıcılığının məhsulu olmaqla yanaşı, cəmiyyətin hüquq mədəniyyətinin müsbət göstəricilərindən hesab olunur. Beləliklə, əməlin cinayət sayılmamasına dair halların tarixi aspektlərini təhlil etməzdən əvvəl, cinayət-hüquq yaradıcılığının bəzi əsas məqamlarına diqqət yetirmək məqsədəuyğun sayılır*" [8].

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 24-cü maddəsində qeyd edilir ki, təqsirin əsas iki forması mövcuddur. 24.1. Əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) yalnız qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törətmiş şəxs cinayət törətməkdə təqsirli sayılır. 24.2. Ehtiyatsızlıqdan törədilmiş əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) yalnız bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət sayılır [1].

Cinayət hüququnda təqsir, şəxsin cinayət törətmək niyyətini və ya ehtiyatsız davranışını əks etdirən subyektiv element kimi əsas rol oynayır. Məqalədə vurğulandığı kimi, "cinayət məsuliyyətinin tətbiqi yalnız əgər şəxsin əməlinə görə təqsir mövcuddursa mümkündür". Bu, cinayət hüququnun fundamental prinsiplərindən biridir və hüquqi ədalətin təmin olunmasında əsas şərtdir [2, s. 120].

Qəsdli təqsir forması üzrə məsuliyyət tam şəkildə tətbiq olunur. Məqalədə qeyd edilir ki, "qəsdli əməllərdə şəxs törətdiyi cinayəti bilə-bilə və məqsədli şəkildə həyata keçirir; buna görə də cinayət məsuliyyəti sərt və hüquqi cəhətdən tamdır" [5, s. 85].

Ehtiyatsızlıq forması isə şəxsin nəticəni qabaqcadan görməməsi və ya diqqətsizlik səbəbindən törətdiyi hərəkətləri əhatə edir. Məqalədə vurğulanır ki, "ehtiyatsızlıq zamanı məsuliyyət yaranır, lakin cəza qəsdli hallara nisbətən yüngülləşdirilə bilər, çünki subyektiv niyyət mövcud deyil" [4, s. 130].

Pozitiv və neqativ məsuliyyət anlayışları da məqalədə ətraflı izah olunub. Pozitiv məsuliyyət, öhdəliklərin icra olunmaması ilə bağlı yaranır: "Pozitiv məsuliyyət şəxsin qanunla müəyyən edilmiş öhdəlikləri yerinə yetirməməsi nəticəsində ortaya çıxır və hüquqi tədbirlərlə müşayiət olunur" [4, s. 131].

Neqativ məsuliyyət isə ictimai təhlükəli hərəkətlərə görə yaranır: "Neqativ məsuliyyət şəxsin qanunsuz fəaliyyətinə görə tətbiq olunur və cinayət törədən şəxs cəza və digər hüquqi nəticələrlə üzləşir" (Musayeva, 2021, s. 132). Məqalədə qeyd olunur ki, pozitiv və neqativ məsuliyyət birlikdə

cinayət məsuliyyətinin hüquqi mahiyyətini tam şəkildə əks etdirir və hüquqi sistemdə həm qanun öhdəliklərini təmin edir, həm də ictimai təhlükəli hərəkətlərin qarşısını alır.

Beləliklə, təqsirin müxtəlif formaları – qəsd, ehtiyatsızlıq, pozitiv və neqativ məsuliyyət – cinayət məsuliyyətinin tətbiqi və hüquqi qiymətləndirilməsində həlledici rol oynayır. Məqalədə vurğulandığı kimi, "təqsirin düzgün təsnifatı hüquqi ədalətin təmin olunması və cinayət hüququnun səmərəli tətbiqi üçün zəruridir" [2, s. 123].

Cədvəl 1. Təqsirin formaları və hüquqi təsviri

Təqsirin forması	Hüquqi təsviri	Cinayət məsuliyyətinə təsiri
Qəsd (intensional təqsir)	Şəxs cinayəti bilə-bilə və məqsədli şəkildə törədir. Qəsd həm dolayısı, həm birbaşa ola bilər.	Qəsdli əməllər üzrə cinayət məsuliyyəti tam tətbiq olunur; cəza daha sərt ola bilər. Cinayət tərkibinin bütün elementləri mövcud olduqda məsuliyyət yaranır.
Ehtiyatsızlıq (neglijent təqsir)	Şəxs nəticəni qabaqcadan görməyərək və ya görsə də ona diqqət etməyərək cinayət törədir. Qəsdsiz, lakin ictimai təhlükəli əməldir.	Ehtiyatsızlıq hallarında məsuliyyət yaranır, lakin cəza qəsdli cinayətlərə nisbətən daha yüngül ola bilər. Subyektiv tərəf zəif ifadə olunur.
Qarışıq təqsir (ikili təqsir)	Həm qəsd, həm ehtiyatsızlıq elementlərini özündə birləşdirən hallarda tətbiq edilir.	Məsuliyyət əməlin hüquqi qiymətinə görə müəyyən edilir; həm cəzalandırıcı, həm preventiv funksiyalar nəzərə alınır.
Pozitiv məsuliyyət (passiv təqsir)	Şəxs qanunla müəyyən edilmiş öhdəlikləri yerinə yetirmir (məsələn, vəzifə öhdəliyini icra etmir).	Öhdəlikləri icra etməməyə görə hüquqi nəticələr yaranır; cinayət hüququnda xüsusilə vəzifəli şəxslərə tətbiq edilir.
Neqativ məsuliyyət (aktiv təqsir)	Şəxs qanunla qadağan olunmuş ictimai təhlükəli əməlləri törədir (məsələn, oğurluq, zorakılıq).	Əmək qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş cəzalar və hüquqi tədbirlər tətbiq olunur; ictimai təhlükəni aradan qaldırmaq məqsədi güdür.

Yuxarıdakı cədvəli geniş şəkildə şərh etsək qeyd edə bilərik ki, cinayət hüququnda təqsir subyektiv tərəf kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasında əsas rol oynayır. Təqsirin formaları onun subyektiv elementinin müxtəlif ifadələrini göstərir və bu formalar cinayət məsuliyyətinin tətbiqində fərqli hüquqi nəticələr yaradır.

Qəsd şəxs tərəfindən cinayətin bilə-bilə və məqsədli şəkildə törədilməsi ilə xarakterizə olunur. Qəsd həm birbaşa (nəticəni əldə etmək məqsədi ilə), həm də dolayısı (nəticəni qabaqcadan görərək, lakin birbaşa məqsəd qoymadan) ola bilər. Bu məsələni məqalənin əvvəlində də qeyd etmişdik. Onu da qeyd edək ki, qəsdli əməllər üzrə cinayət məsuliyyəti tam şəkildə tətbiq olunur, cəzalar daha sərt olur və cinayət tərkibinin bütün elementlərinin mövcudluğu tələb olunur. Bu forma Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində (maddə 24–25) nəzərdə tutulmuşdur və hüquqi praktika tərəfindən geniş tətbiq olunur.

Ehtiyatsızlıq şəxs tərəfindən nəticəni qabaqcadan görməyərək və ya görsə də ona diqqət etməyərək törədilən əməlləri əhatə edir. Bu formaya qəsdsiz, lakin ictimai təhlükəli hərəkətlər daxildir. Ehtiyatsızlıq hallarında məsuliyyət yaranır, lakin cəzalar qəsdli cinayətlərə nisbətən yüngül olur. Burada şəxs əməldə təqsirli olsa da, niyyətin olmaması cəzalandırmada yumşaldıcı amil hesab olunur.

Qarışıq təqsir həm qəsd, həm də ehtiyatsızlıq elementlərini özündə birləşdirir. Belə hallarda məsuliyyət əməlin hüquqi qiymətinə görə müəyyən edilir və həm cəzalandırıcı, həm preventiv

funksiyalar nəzərə alınır. Qarışıq təqsir nadir hallarda baş verir, lakin hüquqi qiymətləndirmədə mühüm rol oynayır.

Pozitiv məsuliyyət şəxsin qanunla müəyyən edilmiş öhdəlikləri yerinə yetirməməsi nəticəsində yaranır. Başqa sözlə, məsuliyyət öhdəliklərin icra olunmaması ilə bağlıdır. Cinayət hüququnda bu növ məsuliyyət əsasən vəzifəli şəxslərə, ictimai təhlükəsizlik və başqalarının həyatına təhlükə törədə biləcək hallarda tətbiq olunur. Burada cəza və hüquqi tədbirlər öhdəliklərin yerinə yetirilməməsinə görə tətbiq edilir.

Neqativ məsuliyyət şəxsin qanunla qadağan edilmiş ictimai təhlükəli hərəkətlərinə görə yaranır. Burada məsuliyyətin əsası şəxsin aktiv fəaliyyəti, yəni cinayət törətməsi və onun nəticələridir. Bu forma oğurluq, dələduzluq, zorakılıq, adam öldürmə kimi cinayətlərdə tətbiq olunur və cəzalar hüquqi tədbirlərlə müşayiət edilir.

Təqsirin bu formaları cinayət məsuliyyətinin hüquqi mahiyyətini və tətbiq mexanizmini tam şəkildə əks etdirir. Qəsd və ehtiyatsızlıq cinayət məsuliyyətinin əsas subyektiv formaları hesab olunur, pozitiv və neqativ məsuliyyət isə məsuliyyətin yaranma mexanizmini və cəzalandırma prinsiplərini göstərir. Beləliklə, təqsirin formalarının dəqiq təsnifatı və onların hüquqi nəticələrə təsiri cinayət hüququnun nəzəri və praktik aspektlərinin düzgün tətbiqi üçün zəruridir.

Tədqiqatçı H.Qurbanov qeyd edir ki, "*Cinayət hüququ müasir hüquq elminin əsas sahələrindən biri olub, cinayətkarlıqla mübarizədə özünəməxsus rola və əhəmiyyətə malikdir. Cinayət qanunvericiliyi dünya ölkələrinin qanunvericilik sistemində xüsusi yer tutur və istisnasız olaraq əhəmiyyət daşıyır. Müstəqil Azərbaycan Respublikasında cinayət hüququ digər qanunvericilik sahələri ilə sıx bağlıdır və bu əlaqə cinayətkarlığa qarşı effektiv mübarizənin təmin edilməsi ehtiyacından irəli gəlir*" [8].

Fletcher qeyd edir ki, niyyətli hərəkətlər insanın məqsədli və planlı davranışını əks etdirir, yəni şəxs müəyyən nəticəni bilə-bilə həyata keçirmək niyyəti ilə hərəkət edir. Bu, cinayət hüququnda cavabdehliyin ən tipik və ən ciddi növüdür, çünki burada insanın öz iradəsi və məqsədi əməldə həm psixoloji, həm də hərəkət səviyyəsində aydın olur [9].

Nəticə

Aparılmış tədqiqat əsasında belə qənaətə gəlmək olar ki, təqsir cinayət məsuliyyətinin yaranmasının və reallaşdırılmasının əsas subyektiv şərti olmaqla, cinayət hüququnun fundamental institutlarından biridir. Təqsirin formalarının – qəsd və ehtiyatsızlığın – düzgün müəyyən edilməsi cinayətin hüquqi tövsifi, cəzanın fərdiləşdirilməsi və ədalətli məhkəmə qərarlarının qəbul edilməsi baxımından həlledici əhəmiyyətə malikdir.

Tədqiqatda müəyyən edilmişdir ki, qəsdli cinayətlərdə şəxsin törətdiyi əmələ və onun nəticələrinə münasibəti aydın və məqsədli xarakter daşıyır ki, bu da cinayət məsuliyyətinin daha ağır formada tətbiq olunmasını şərtləndirir. Ehtiyatsızlıq hallarında isə subyektiv niyyətin olmaması cinayət məsuliyyətinin yaranmasına mane olmasa da, cəzanın təyin edilməsində yumşaldıcı amil kimi nəzərə alınır. Bu fərqləndirmə cinayət hüququnun ədalətlilik və humanizm prinsiplərinin praktiki reallaşdırılmasına xidmət edir.

Araşdırma göstərir ki, cinayət hüququnda pozitiv və neqativ məsuliyyət anlayışları təqsirin hüquqi mahiyyətinin daha dolğun şəkildə izah edilməsinə imkan yaradır. Pozitiv məsuliyyət şəxsin qanunla müəyyən edilmiş öhdəlikləri yerinə yetirməməsi nəticəsində yaranan hüquqi nəticələri ifadə etdiyi halda, neqativ məsuliyyət qanunla qadağan olunmuş ictimai təhlükəli əməllərin törədilməsi ilə bağlı tətbiq edilən cəza və digər hüquqi tədbirləri əhatə edir. Bu iki yanaşma birlikdə cinayət məsuliyyətinin həm cəzalandırıcı, həm də preventiv xarakterini əks etdirir.

Məqalədə aparılmış təhlil əsasında belə nəticəyə gəlmək olar ki, təqsirin formalarının düzgün təsnifatı və onların cinayət məsuliyyətinə təsirinin nəzərə alınması hüquq-mühafizə orqanlarının və məhkəmələrin fəaliyyətində qanunilik, ədalətlilik və fərdiləşdirmə prinsiplərinin təmin edilməsinə mühüm töhfə verir. Eyni zamanda, bu yanaşma cinayət hüququnun yalnız repressiv mexanizm deyil, həm də ictimai münasibətləri tənzimləyən, hüquqi şüuru formalaşdıran və cinayətkarlığın qarşısını alan sosial-hüquqi institut olduğunu bir daha təsdiq edir.

Beləliklə, təqsirin formaları və onların cinayət məsuliyyətinə təsirinin elmi-nəzəri və praktik aspektdə araşdırılması cinayət hüququnun inkişafı, hüquq tətbiqetmə təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi və hüquqi ədalətin təmin olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. – Bakı, 2000. – Qanun № 787-IQ.
2. Ağayev, İ. Cinayət hüquqda təqsir // Bakı Universiteti xəbərləri, Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2015, № 3–4, s. 95–112.
3. Əliyev, S. Qəsdin cinayət-hüquqi əhəmiyyəti və cinayətlərdə onun rolu // Odlar Yurdu Universitetinin Elmi və Pedaqoji Xəbərləri, 2015, № 42.
4. Musayeva, A.T. Cinayət məsuliyyətinin anlayışı və digər məsuliyyət növləri ilə əlaqəsi // Audit, 2021, №3 (33), s. 127–138.
5. Qafarov, T.M. Cinayət və cinayət məsuliyyəti. Bakı: Azərnəşr, 1978. – 224 s.
6. Səməndərov, F.Y. Cinayət hüququnda cəza problemi: tarix və müasirlik. Dərs vəsaiti. Bakı, «Bakı Universiteti» nəşriyyatı, 2009,-286 s.
7. Dəmirov,A.H.,İsmayılov,Ş.N.,Hüseynov,Q.F.Azərbaycan Respublikasının konstitusiyası və hüququn əsasları (mühazirə kursu). Dərs vəsaiti. – Bakı: Mütərcim, 2010. – 196 s.
8. Qurbanov, H. Əməlin cinayət olmasını istisna edən hallar (müasir və gələcəyə baxış kontekstində). Bakı, "Təhsil",-2014, 176 səh.
9. Fletcher, G. P. Intention versus Negligence. Oxford: Oxford Academic. – https://academic.oup.com/book/34900/chapter/298464080
10. Awareness and the Recklessness/Negligence Distinction. Criminal Law and Philosophy. – https://link.springer.com/article/10.1007/s11572-023-09687-3
11. Criminal Liability for Intentional and Negligent Acts. Harlander & Partner. –https://harlander-partner.eu/en/criminal-law/criminal-liability-for-intentional-and-negligent-acts/
12. Наумов, А.В. Уголовное право. Общая часть: учебник. – М.: Норма, 2021. – 784 с.